

УДК 124.4 : 141

Т. В. Розова
доктор філософських наук,
професор, академік
Академії наук вищої школи України

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ МАЙБУТНЬОГО, АБО ЧИ МОЖЛИВЕ ВТІЛЕННЯ МОДЕРНОЇ УТОПІЇ ЗА ДОБИ ПОСТМОДЕРНУ?

Сучасне українське суспільство переживає один із найскладніших етапів свого існування. І, як завжди, у переломний момент суспільного розвитку дискутується питання цивілізаційної спрямованості України, відповідь на яке багато в чому визначає геополітичну орієнтацію держави. У цьому зв'язку актуалізуються прогностичні можливості соціально-філософського знання щодо проблеми майбутнього. Сутнісні цивілізаційні відмінності, основані на архетипах соціальної психології, специфіці ментальності, особливостях історико-культурного розвитку різних народів, приводили до різних форм освоєння майбутнього. За радянської доби прогностична функція соціальної філософії була зведена до інтерпретації єдиного можливого безальтернативного варіанту майбутнього – комунізму. Спроба втілити на практиці одну із утопій – комуністичну – призвела до того, що у світоглядній свідомості кількох радянських поколінь майбутнє асоціювалося виключно з комуністичною ідеєю. Відмовляючись від спроби поліфонічного, багатовекторного осягнення майбутнього, офіційна радянська ідеологія фактично ввела заборону на утопічну літературу навіть на наукову фантастику, яка після перерви в декілька десятиліть почала видаватися лише наприкінці 50-х років ХХ століття. Самий метод соціалістичного реалізму, що домінував в радянській літературі, заперечував утопію. Соціальний ідеал не повинен був асоціюватися з «ідеальними островами», його слід було шукати і знаходити в реальній дійсності. Із цієї ж причини довгий час не видавалися в нас твори зарубіжної літератури, філософські та соціологічні праці з даної проблематики. Нещодавно здавалося, що ідеологічна настанова обрати єдиною можливим вектор розвитку та вольовим рішенням заборонити всі інші шляхи освоєння майбутнього назавжди відійшла в більшовицьке минуле. Але архетипи минулого у світоглядній свідомості залишаються дуже живучими. Тому й проблема соціальних проектів майбутнього та ідея можливості втілення утопії в соціальну практику сьогодні, у ХХІ столітті, залишається конче актуальною для соціально-філософських дискусій. Дослідженню феномену утопії присвятили свої роботи такі українські та зарубіжні автори, як К. Гаджиев, Р. Дарендорф, В. Денисенко, В. Климончук, К. Маннгейм, К. Мілс, П. Розанвалон, Т. Розова, Л. Сарджент, В. Чалкіова, Є. Шацький та інші [6; 7]. Ретельний аналіз основних джерел наданий у монографії «Утопия как социокультурный феномен» [1].

Мета цієї статті продиктована необхідністю соціально-філософського аналізу проблеми майбутнього України та відповіді на запитання: чи можливо на основі втілення модерного утопічного проекту будувати майбутнє сучасної держави? З вирішенням поставленої мети пов'язана й методологія цього опусу, що базується на методі компаративного аналізу.

Слід підкреслити, що модерна методологічна настанова, яка постулює всемогутність науки, і сьогодні онтологізує ідеальні, «істинні» об'єкти науки, інакше кажучи, отожднює наукові моделі з реальністю. Спроба нав'язати реальному об'єкту властивості ідеальних моделей та несуперечливість абстрактних теорій отожднювати з несуперечливістю реальних об'єктів призводить до втілення утопій на практиці. Сьогодні ще жива раціоналістична ілюзія, яка ґрунтується на тому, що науці все підвладне, отже, можливо втілити в життя той чи інший соціальний проект. Але оскільки сучасне соціальне буття намагаються будувати сьогодні як анти-соціалізм, у суспільній свідомості знову починає превалювати месіанська віра в безальтернативність «об'єктивного шляху» історичного розвитку. Онтологізація

ідеальних моделей в нашій недавній історії призвела до морального максималізму та більшовицького месіанства. Благі помисли, якими, як відомо, вимощена дорога в пекло, породили гігантську фантазмагорію реального життя.

Як відомо, для раціоналістичного світогляду епохи Модерну була характерною впевненість в тому, що світ розвивається на розумних основах, найкращу з яких може знайти тільки наукова істина, що раціональне мислення, яке відшукує єдино вірну істину, легітимізує соціальний розвиток, що тільки орієнтація на наукове знання забезпечує прогрес суспільства, встановлюючи нормативні зразки його розвитку. Гносеологізм Модерну, що багато в чому базувався на «фетишизації» рацію, часто-густо був пов'язаний з впевненістю, що реальність може бути перекроєна в бажаному напрямку, відповідно до ідеального проекту, відкрила дорогу втіленню утопії на практиці. Ця психологічна настанова продовжує «працювати» і сьогодні з тією лише різницею, що пропонується створити нові наукові теорії, інші ідеальні моделі соціального устрою та «запустити» їх к практику повсякденного буття. Але соціальна філософія не може претендувати на всезнання, їй належить роль звільнення від догм, непорушних істин і стереотипів мислення. Розуміння її сенсу – в осмисленні процесів, які відбуваються в суспільстві. У цьому зв'язку досить актуальним є завдання: проаналізувати різні способи освоєння майбутнього соціального устрою, та зокрема, утопії. Чи правомірне надмірно оптимістичне очікування нової утопії, пов'язаної з новою моделлю суспільного устрою. У цьому контексті актуальним і обґрунтованим є бажання теоретично розібратися у функціонуванні різних способів освоєння майбутнього задля осмислення шляхів розбудови майбутнього України.

Якщо звернутися до європейської історико-філософської спадщини другої половини ХХ століття, то можна прийти до висновку, що осмислення майбутнього, типу культури західної цивілізації, її раціональності було та залишається злостоденним для європейської філософії. Так, для представників франкфуртської школи конче актуальним стає осмислення типу культури західної цивілізації та її майбутнього. І це не є дивним, тому що після закінчення Другої Світової війни необхідно було переосмислити шляхи розвитку Німеччини, подолати світоглядну та економічну кризу у німецькому суспільстві. Починаючи зі спільної праці М. Горкхаймера та Т. Адорно «Діалектика Просвітництва», яка була написана в 1948 році, франкфуртців цікавить «дорога», по якій йде європейська цивілізація. Вони осмислюють моделі типів раціональності. Якщо Теодор Адорно проектує міметичне, художнє мислення, Герберт Маркузе – чуттєвість, яка звільнюється з-під гніту репресивної цивілізації, то Юрген Габермас покладає надії на теорію комунікативної раціональності, яка розвинена ним у цілій низці відомих в Україні робіт [1; 2; 3; 4]. Але в цьому дослідженні хотілося б зупинитися на аналізі майже невідомої українському науковому загалу невеликій статті видатного німецького мислителя.

Міркуючи над проблемами сучасного державного устрою та витоками утопії держави добробуту, Юрген Габермас у статті «Новий обскурантизм: криза держави добробуту та виснаження утопічних енергій» [5] звертає увагу на поняття *Zeitgeist* – дух часу. Він вводить це поняття для визначення специфіки епохи Модерну. За його словами, *Zeitgeist* «отримує імпульси від двох протилежних, хоча й взаємозалежних і об'єднаних потоків думки: зіткнення історичної та утопічної думки запалює *Zeitgeist*» [5, с. 1].

Хоча ці два способи мислення здаються взаємовиключними, Габермас детально зупиняється на їх взаємозв'язку. На перший погляд, історична рефлексія, що проймає справжнім досвідом, несумісна з утопічними уявленнями про альтернативний уклад життя. Адже основна функція утопії – наполегливо просуватися за межі історичного континуума. Здавалося б, тому історична рефлексія, яка покликана критикувати утопічні моделі, та утопічна свідомість зливаються. Єдність історичного і утопічного характеризують *Zeitgeist*, який визначив політичне та суспільне життя з часів Французької революції. Так було ще недавно, підкреслює Габермас, але сьогодні здається, що утопічні енергії вже реалізували себе. Звувився обрій майбутнього, але у зв'язку з цим змінився їх *Zeitgeist* і політика в Західній Європі. Майбутнє вже не здається оптимістичним як в епоху Нового часу. Передбачення майбутнього в основному має негативний характер. Ю. Габермас відмічає, що людство бачить жахливу панораму загрози інтересам життя: спіраль гонки озброєнь, безконтрольне розповсюдження зброї, зубожіння країн, які розвиваються, безробіття та зростаючий соціальний дисбаланс в розвинених країнах, проблеми навколишнього середовища та катастрофічні дії високих технологій. Безпорадність – ось, що все більше та більше характеризує спроби знайти орієнтацію, спрямовану в майбутнє. Юрген Габермас приходиться до висновку про те, що «ситуація є об'єктивно обскурантистською», але обскурантизм також є функцією готовності розпочати дію, яку суспільство вважає себе здатним» [5, с. 2].

У зв'язку із цим Габермас розглядає самовпевненість західної культури. Він вважає, що, безумовно, є певні причини виснаження утопічних енергій. Як відомо, класичні утопії малювали умови життя, гідного людини, відображували картини соціально організованого щастя. Останні соціальні утопії, змішані з політичною думкою, втягнені в політичний дискурс, розбудили більш реалістичні очікування. Вони побачили в науці, технічній майстерності та плануванні надійні інструменти для раціонального контролю над природою і суспільством. Але в теперішній час ці очікування були розвіяні новими фактами. Атомна енергія, поширення озброєння навіть у космосі, дослідження в галузі генетики та біотехнічне вторгнення в поведінку людини, використання нових засобів комунікації стали тими технічними досягненнями, які мали суперечливі наслідки та побічні ефекти. Щоденно ми виявляємо, що продуктивні сили здібні перетворюватися в деструктивні, оскільки здібність до планування може привести до руйнівних наслідків. У зв'язку із цим сьогодні найбільшим впливом користуються ті теорії, які «намагаються показати, як самі сили, що спрямовані на збільшення влади, з яких Модерн одного разу здобув свою самовпевненість та свої утопічні очікування, насправді перетворюють автономію в залежність, емансипацію в гноблення, реальне в ірраціональне» [5, с. 3].

Сьогодні широко розповсюджена думка про те, що «виснаження утопічних енергій», говорячи словами Юргена Габермаса, пов'язані не тільки з миттєвим настроєм песимізму в культурі, його корені значно глибші. І Габермас обстоює тезу про те, що це може вказувати на фундаментальні зміни свідомості. Як ж вони? Він припускає, що «виснаження утопічних енергій» та зміни в свідомості сучасної епохи можуть бути пов'язані з тим, що розпадається історичного та утопічного мислення, що трансформується структура *Zeitgeist*, що історична свідомість звільнюється від утопічних енергій, які пов'язували надію на рай з перетворенням в цьому світі. Він замислюється над тим, чи не втрачають сьогодні утопічні очікування свій світський характер та чи не набувають знову релігійну форму. Та все ж приходиться до висновку: «Я вважаю, що тезис наступу періоду постмодернізму не знайдений. Ні структура *Zeitgeist*, ні спосіб обговорення майбутніх можливостей життя не змінилися. Таким чином, утопічні енергії в загальному не відступають з арени історичної свідомості» [5, с. 3]. Що ж, на думку Габермаса, досягло свого кінця? Це утопічна ідея суспільства, яка заснована на соціальній праці.

Образи соціалістів-утопістів втілилися (наприклад, у Фур'є) в конкретній формі фаланстеру як суспільства трудящих вільних та рівноправних виробників. Припускалося, що нова форма життя трудівників, які вільно об'єдналися, виникає із правильної організації виробництва. Критикуючи утопічний соціалізм, Маркс і сам висунув утопію суспільства праці. Утопічна ідея суспільства незалежних працівників втратила свою переконливу силу. Ліквідація приватної власності на засоби виробництва не призвела до самоврядування робітників. У свій час ця ідея надихнула рух європейських робочих, а висунена в утопіях ідея самоврядування робочих все ще надихала рух протесту наприкінці 60-х років XX століття.

Габермас вважає, що утопія суспільства праці залишила в нашому столітті свій слід в трьох дуже різних, але історично впливових програмах. У ствердженні цієї ідеї досягли успіхів радянський комунізм в Росії, авторитарний корпоративізм в фашистській Італії, нацистській Німеччині, фалангістській Іспанії та соціально-демократичний реформізм в масових демократіях Заходу. Тільки останній проект, який прагне до встановлення «суспільства громадського добробуту», оснований на ідеї демократичної конституційної держави. «Новий обскурантизм» – це частина ситуації, в якій програма суспільства соціального добробуту, котрий все ще живиться утопічним образом суспільства праці, втрачає свою здібність проектувати майбутні можливості кращого та менш небезпечного способу життя» [5, с. 5].

Утопічна основа суспільства праці в межах проекту суспільства добробуту прийняла іншу форму. Досягнення умов існування, достойних людини, вже не здається виникаючим прямо з революції умов праці. Важіль приборкування класового антагонізму вважається в нейтралізації конфліктного потенціалу. Ця мета досягається шляхом законотворчої діяльності суспільства добробуту. Габермас підкреслює, що проекту соціальної держави притаманне протиріччя між метою та методом. Його мета – встановлення форм життя, які побудовані відповідно до зрівняльних стандартів, але вони повинні відкрити арену для індивідуального самоздійснення. Очевидний той факт, що ця мета не може бути досягнута прямо через юридичну та адміністративну трансформацію політичних програм. Розглядаючи перешкоди, які виникли на шляху суспільства добробуту, Габермас все ж не вважає, що його розвиток був помилковою спекуляцією. Навпаки, його організація підтримує досягнення політичної системи. Більш того, він впевнений, що ті держави, які не реалізували ідею суспільства соціального добробуту, не мають благообразних причин відхилитися від цього шляху розвитку. Міркуючи про соціальну утопію суспільства праці, він приходиться до висновку про виснаження цієї утопічної ідеї. Вона вичерпана розвитком суспільства соціального добробуту. Але які ж подальші перспективи розвитку суспільства? На думку Юргена Габермаса, в сучасному суспільстві є три джерела управління ним: гроші, влада і солідарність. Сфери впливу цих джерел повинні бути по-новому збалансовані. У зв'язку із цим він вважає, що соціально інтегрована сила солідарності повинна бути в такому стані, щоб затвердитися відносно «сил», які присутні у двох інших керованих джерелах: в грошах і адміністративній владі. Ці галузі життя, що спеціалізуються на передачі одержаних цінностей і культурних знань, на інтегруванні груп і на соціалізації нових поколінь, завжди були залежні від солідарності. Формування політичної волі повинно витікати з того ж джерела, що й зараз. Вона повинна знайти способи впливу на межі та взаємообмін між комунікативними структурованими галузями життя, з одного боку, та державою і економікою – з іншого. Таким чином, вважає Габермас, проект «держави загального добробуту» тепер відходить від утопічної ідеї суспільства праці. Ця утопія припускала, що «субкультурні форми життя індустріальних робітників» є джерело солідарності трудящих, що виробничі відносини ще більше зміцнюють, що солідарність знаходиться у субкультурі

робітників, але, підкреслював Габермас, ця субкультура тим часом руйнувалася та відродження солідарності в ній сумнівне. Юрген Габермас вважав, що сьогодні в центрі обговорення знаходиться ідея, котра була закладена в утопії суспільства праці, але не посідала там домінуючого положення. У новій соціальній утопії акцент змістився з поняття «праці» на поняття «комунікації». Однак із парадигмою зміни суспільства праці на комунікативне суспільство способ зв'язку з утопічною традицією також не змінюється. Габермас не схильний передікати кінець утопії. Він лише констатує той факт, що самовпевненість сучасного світу «пришпорюється свідомістю теперішнього, в якому історична і утопічна думки змішані» [5, с. 16].

Отже, видатний німецький філософ приходять до висновку, що в утопічній концепції кращого суспільства об'єм щастя та волі злився воедино з владою, що зросла, і виробництвом соціального багатства. Плани раціоналізації форм життя увійшли в симбіоз з мобілізацією соціальних енергій. Утопія повинна була прокласти шлях до гуманного, зрівняльного і в той же час вільного життя. Потенціал для консенсуальних відносин припускалося отримати внаслідок заміни суспільних відносин. Це була методологічна ілюзія, пов'язана з можливістю тотального проектування майбутнього життя. Але тим не менш Юрген Габермас вважає неможливим змішувати високорозвинену комунікативну інфраструктуру можливих форм з тоталітаризмом. Він приходять до висновку, що ототожнення терору і утопії помилкове. Як вважає Ю. Габермас, на відміну від утопії суспільства праці, яка намагалася тотально проектувати соціальний устрій, утопія комунікативного суспільства скорочується до формального аспекту, інтерсуб'єктивізму. При всьому неоднозначному ставленні франкфуртського мислителя до феномену утопії його можна було б підсумувати в словах: «Якоби оазис утопії висихає, розповсюджується пустеля банальності та безпорадності» [5, с. 16].

Отже, утопія як модерна форма осягнення майбутнього малює суспільство, яке планує відсутність перешкод в існуванні соціальних інститутів та індивідуумів, суспільство, яке не враховує протиріччя реального життя. Можливо, саме розуміння утопії обумовило складність та суперечність концепції утопізму. Утопія – це мрія, фантазія, яка стає системою, що розрослася в певну доктрину. Відмінною рисою утопії є її дидактизм. Але базовим в утопії є не стільки певна літературна форма, скільки напрям мислення, який в ній втілений. Стисло можна було б сказати, що утопія – це безустанна подорож людства в країну, якої немає. Однак критикуючи та не погоджуючись з нею, людство не в змозі відмовитись від мрії про краще життя. Як подолати цю суперечливість? Тільки аналіз інших соціокультурних форм осягнення майбутнього надає можливість відповісти на поставлене запитання. Обсяг статті не дає можливість ретельно «зупинитися» на таких історичних формах осягнення майбутнього як міф, апокаліптика, хлілазм, мілленаризм, утопія, соціальний проект. Їхньому аналізу присвячена монографія «Утопія как социокультурный феномен» [1].

Але хотілося б підкреслити той факт, що в різні історичні епохи формувалися та довгий час функціонували, притаманні саме цим епохам, соціокультурні форми осягнення майбутнього, що базувалися на невід'ємній світоглядно-психологічній настанові людства – здатності мріяти. Коли ж у нашій свідомості з'являється ототожнення утопії та форми осягнення майбутнього?

Раціональний підхід до сфери соціальних відносин, що домінував за доби європейського Модерну, дозволив створити утопію як форму осягнення майбутнього [8, с. 144]. Тому не дивно, що соціальні утопії появляються в епоху наукової революції Нового часу. Наукові відкриття як засіб передбачення природних явищ призвели до оптимістичної віри в те, що можна сформулювати і закони суспільного розвитку, на основі яких передбачався майбутній соціальний розвиток. Як цілковито нова форма освоєння майбутнього, заснована на раціоналістичному світогляді, виникає та яскраво розквітає на ґрунті західноєвропейської культури утопія.

В останні десятиліття XX століття відбувається зміна світоглядної парадигми. Подібні рухи в світогляді європейська цивілізація зазнавала вже неодноразово: це й перехід від міфологічного світогляду античності до християнського світосприйняття, і зміни в релігійній християнській ідеї, пов'язані з раціоналізмом Нового часу. Сьогодні відбувається зміна світоглядної парадигми, яка сформувалася в епоху Модерну в напрямку постмодерністської критики принципів класичного раціоналізму і традиційних орієнтирів метафізичного мислення.

Саме поняття «постмодернізм», введений у науковий обіг в 30-ті роки XX століття для позначення течій в мистецтві, відмінних від мистецтва модернізму початку століття, був відроджений в 60-ті роки, але мав вже зовсім інше смислове навантаження. Він означає епоху в європейській цивілізації, яка йде на зміну Новому часу, або Модерну, та припускає цілий ряд сутнісних змін у світогляді європейського людства. Епоха Модерну, яка характеризувалася двома основними наративами: наративом Просвітництва та наративом Духу, де просвітництво і свобода особистості розуміються через пізнання істини, а науки розвиваються як моменти в становленні Духу, викликає найбільшу критику з позицій постмодерного світогляду. Об'єкт критики – це передусім раціоналістичний проект світорозуміння Нового часу. Всі його теми та образи піддаються іронічному аналізу, тому не дивно, що й утопія як частина проекту епохи Модерну, спрямована на освоєння майбутнього, також критикується та відкидається. Утопія як форма освоєння майбутнього епохи Нового часу ніяк не може бути співвіднесена з основною метою світогляду постмодерну – реконструкцією проекту Нового часу, з ключовим моментом постмодерністського розуміння реальності – визнанням мінливості та випадковості. Утопія як продукт епохи Модерну основана на жорсткій регламентації і раціоналізації соціуму. У розумінні соціальної реальності вона скоріше статична, ніж мінлива, більше враховуючи необхідність, ніж випадковість. Утопія не припускає можливість нескінченних інтерпретацій, сингулярності соціального явища. Це статичний, жорстко регламентований, дидактичний проект майбутнього соціального устрою.

Якщо в епоху Просвітництва історичний процес мислення як послідовність минулого, теперішнього та майбутнього, як раціональна схема, яка додається до реальності, і тому всі історичні події розумілися як підкорені певній логіці історії, було необхідно лише пізнати закони суспільного розвитку, завдяки яким можна було як пізнати минуле, так і проектувати майбутнє, то Постмодерн виходить із зовсім інших настановлень. Постмодерністський світогляд розуміє історію як сукупність подій, не підкорених внутрішньому зв'язку та логічній закономірності. Тому історія в постмодерністському викладі не має ніякої визначеної наперед мети, виключає завершеність, відкрита для трансформацій і нескінчених інтерпретацій. Очевидно, що утопія, яка основана на есхатологічних очікуваннях, пов'язана з пошуками смислу історії, як форма освоєння майбутнього не може домінувати в межах постмодерністського світогляду.

Будь-який утопічний текст як текст класичного твору підкорюється лінійному структуруванню, на відміну від ризоматичного текстового простору Постмодерну. Ризоматичне мислення децентроване, позбавлене центру та глибини, воно не має центру і периферії, явного та прихованого смислу. Всі утопії написані як класичні твори, підпорядковані лінійному структуруванню. Таким чином, не тільки за змістом, але й за формою утопії не можуть бути формою освоєння майбутнього, характерною для постмодерністського світогляду. Для постмодерного мислення характерна карнавалізація, двозначність, фрагментарність, деконструкція, безособовість, іреалістичність, образність, метафоричність. Змішання жанрів, характерне для постмодернізму, дозволяє переглянути традиції, розширити рамки минулого в теперішньому. Постмодерн являє собою нову світоглядну ситуацію, в якій виявляються нові зв'язки між традицією та інновацією. Хоча міфологічний світогляд, який ґрунтується

на традиції, давно вже перестав бути домінуючим, мислення, основане на інновації та пануюче в епоху Модерну, теж поступається місцем постмодерністському світогляду. Для нього, вочевидь, буде характерним деконструкція культурних стандартів, зв'язки традиції та інновації, оновлення на цьому ґрунті соціальних форм, діалог наукових напрямків, релігійних рухів, соціальних спільнот. Питання новизни скоріше за все повинне уступити місце формам взаємодії, мові взаєморозуміння, полілогу культур. У цьому, мабуть, буде полягати культурний сенс постмодерністського світогляду, котрий неминуче приведе до нового способу освоєння майбутнього, який прийде на зміну утопії.

Література

1. Розова Т.В. Утопія як соціокультурний феномен. Монографія. Одеса: Астропринт, 1996. 128 с.
2. Габермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації / Пер. з німецької // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. К.: Либідь, 1996. С. 84–91.
3. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. Київ: Четверта хвиля, 2001. 424 с.
4. Габермас Ю. Філософський дискурс сучасності. К.: Український філософський фонд, 1998. 158 с.
5. Habermas J. The New Obscurity: the crisis of the welfare state and the exhaustion of utopian energies. 1986. Vol. 11. № 2.
6. Дарендорф, Ральф. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ ст. / Пер. з нім. А. Орган. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 109 с.
7. Розанвалон, П'єр. Утопічний капіталізм. Історія ідеї ринку / Пер. з фр. Є. Марічева. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 246 с.
8. Чорна Л.В. У пошуках ідеалу. Монографія. Київ: Освіта України, 2016. 508 с.

Анотація

Розова Т. В. Соціальний проект майбутнього, або чи можливе втілення модерної утопії за доби Постмодерну? – Стаття.

У статті розглядається феномен утопії як соціокультурна форма освоєння майбутнього, актуалізуються прогностичні можливості соціально-філософського знання щодо проблеми майбутнього. Підкреслюється, що сутнісні цивілізаційні відмінності, основані на архетипах соціальної психології, специфіці ментальності, особливостях історико-культурного розвитку різних народів, приводили до різних форм освоєння майбутнього. Мета статті продиктована необхідністю соціально-філософського аналізу проблеми майбутнього України та відповіді на запитання: чи можливо на основі втілення модерного утопічного проекту будувати майбутнє сучасної держави? Робиться висновок про те, що утопія як форма освоєння майбутнього доби Модерну не може бути співвіднесена з основною метою світогляду Постмодерну – реконструкцією проекту Нового часу. Ключова риса постмодерністського розуміння реальності – визнання мінливості та випадковості. Утопія як продукт епохи Модерну основана на жорсткій регламентації та модерній раціоналізації соціуму. Утопія не припускає можливість нескінченних інтерпретацій, сингулярності соціального явища. Це статичний,

жорстко регламентований, дидактичний проект майбутнього соціального устрою.

Ключові слова: майбутнє, Постмодерн, соціальний проект, утопія.

Анотація

Розова Т. В. Соціальний проект майбутнього, или возможно ли воплощение современной утопии в эпоху Постмодерна? – Статья.

В статье рассматривается феномен утопии как социокультурная форма освоения будущего, актуализируются прогностические возможности социально-философского знания касательно проблемы будущего. Подчеркивается, что существенные цивилизационные отличия, основанные на архетипах социальной психологии, специфике ментальности, особенностях историко-культурного развития разных народов, приводили к разным формам освоения будущего. Задача написания статьи продиктована необходимостью социально-философского анализа будущего Украины и ответа на вопрос: возможно ли на основе воплощения современного утопического проекта построить будущее современного государства? Делается вывод о том, что утопия как форма освоения будущего эпохи Модерна не может быть соотнесена с основной целью мировоззрения Постмодерна – реконструкцией проекта Нового времени. Ключевые черты постмодернистского понимания реальности – изменчивость и случайность. Утопия как продукт эпохи Модерна основана на жесткой регламентации и рационализации социума. Утопия не допускает возможности нескончаемых интерпретаций, сингулярности социального явления. Это статичный, жестко регламентированный, дидактический проект будущего социального устройства.

Ключевые слова: будущее, Постмодерн, социальный проект, утопия.

Summary

Rozova T. V. The Social Project of the Future, or is it possible to embody the Modern Utopia during the Postmodern period? – Article.

The article considers the phenomenon of utopia as a socio-cultural form of mastering of the future. The predictive abilities of socio-philosophical knowledge about the future are actualizing. It is emphasized that the essential civilizational differences, based on archetypes of social psychology, on specificity of mentality, on peculiarities of the historical and cultural development of different peoples, led to various forms of the future mastering. The purpose of the article is dictated by the necessity of socio-philosophical analysis of Ukraine future and giving the answer to the question: is it possible to build the future of the contemporary state on the basis of the embodiment of Modern utopian project? It is concluded that utopia as a form of mastering of the future, which was created in a period of the Modern Age, cannot be correlated with the main goal of the Postmodern world – the reconstruction of the New-Time project. The key feature of postmodern understanding of reality is recognition of variability and randomness. Utopia as a product of the Modern era is based on strict regulation and modern rationalization of society. Utopia does not assume the possibility of endless interpretations, the singularity of a social phenomenon. It is static, rigidly regulated, didactic project of the future social order.

Key words: future, postmodern, social project, utopia.